

ГАРМОНІЗАЦІЯ СТАНДАРТІВ ОВОЧІВ ВІДКРИТОГО ГРУНТУ ДО ВИМОГ ЄС

О.Л.Бурляй, кандидат економічних наук

Л.А.Пархоменко, викладач

Уманський державний аграрний університет

У статті аналізуються стандарти якості на свіжі овочі в Україні та країнах ЄС в контексті прагнення вступу нашої країни до даної організації.

В статье анализируются стандарты качества на свежие овощи в Украине и странах ЕС в контексте стремления вступления нашей страны в данную организацию.

Потенціал аграрного сектора економіки в умовах набуття Україною членства в СОТ та майбутніх євроінтеграційних перспектив певною мірою оцінюється з позицій забезпечення та гарантування стандартів якості агропродовольчої продукції. Досвід Європейського Союзу свідчить, що питання якості продукції є домінуючою проблемою для всіх країн-членів і найбільше — для претендентів на вступ до ЄС [1].

Теоретичні та практичні аспекти побудови і функціонування систем управління якістю продукції, впровадження методів з удосконалення систем якості на підприємствах АПК, підвищення конкурентоспроможності їх діяльності постійно знаходять своє висвітлення як в зарубіжних, так і у вітчизняних наукових публікаціях. Про це йдеться у працях М.Долишнього, П.Лайка, М.Бабієнка, П.Калити, М.Проданчука, С.Мельничука, М.Мельничука, В.Ткаченка, О.Строкової, О.Фурдичка, М.Трейсі, М.Бачетта, В.Керкеса, З.Драбека, Штефана фон Крамона-Таубадела, Х.Хокманна та ін.

Разом з тим, у політиці якості в контексті євроінтеграційних перспектив невирішеними залишаються питання стратегічного управління якістю, заснованому, по-перше, на задоволенні потреб споживача та, по-друге, на мотивації сільськогосподарських працівників до якісно і ефективно виконаної роботи. Дані питання потребують створення необхідних умов для обов'язкової і поступо-

вої гармонізації національних стандартів до міжнародних та європейських. Справедливість зазначеного підтверджується суттєвими змінами, що відбуваються в рамках Спільної аграрної політики (САП) ЄС. Основний акцент реформ зроблено на необхідності дотримання фермерами європейських стандартів щодо збереження природи, безпеки продуктів харчування, здоров'я тварин та підтримки землі в належному стані, за що вони і отримуватимуть прямі виплати з бюджету Євросоюзу. Тобто ключовим елементом модернізації САП, починаючи з 2006 р., стає заохочування якості, а не кількості [2].

Державна політика України в сфері стандартизації реалізується шляхом використання національних стандартів (ДСТУ), міждержавних стандартів, успадкованих від СРСР (ГОСТ), стандартів, гармонізованих до ЄС (ДСТУ ЕМ) та до міжнародних (ДСТУ ІСО). Таким чином, склалася складна, непрозора, трірівнева система щодо вимог якості агропродовольчої продукції та її технічного регулювання, яка не сприяє впровадженню нових технологій, внаслідок чого виникає загроза можливої втрати ринків сільськогосподарської продукції країн ЄС. Зокрема, в результаті запровадження новими членами ЄС європейських стандартів та норм технічного, санітарного, фітосанітарного, ветеринарного контролю негативний ефект для України становить 60 млн. дол. США, а загальні збитки від можливої втрати ринків сільськогосподарської продукції оцінюються на рівні 300 – 400 млн. дол. США [3].

Рівень якості овочів є серйозним питанням майже для всіх споживачів в Україні. На цей час виробники виготовляють та постачають продукцію, яка не може відповідати вимогам споживачів. Однак за відсутності високоякісної продукції у великій кількості вони змушені купувати менш якісну та менш привабливу продукцію. Постачання низькоякісної продукції частково пов'язане з відсутністю належного обладнання для сортування, миття та пакування овочів, частково – з відсутністю достатньої інформації та низькою обізнаністю виробників щодо стандартів якості.

Окрім застосування стандартів, які не змінювалися протягом останніх років в Україні, майже не передбачається контроль якості

овочів, які реалізуються на ринку свіжої продукції (наприклад, у супермаркетах чи на базарах). У Європейському Союзі контроль на ринку стосовно відповідності плодоовочевої продукції стандартам якості здійснюється або органом влади або контрольною організацією, яка фінансується за рахунок виробників. Остання (наприклад, Голландська служба з контролю якості (КСВ)) уповноважена Міністерством сільського господарства, а витрати контролю покриваються за рахунок підприємств, які проходять інспекцію.

На український ринок потрапляє все більш і більш приваблива імпортна продукція, яка добре калібрована та упакована. Оскільки швидко зростаючі роздрібні мережі не можуть купувати якісну продукцію у місцевих виробників, вони дедалі частіше звертаються до продукції з-за кордону (солоний перець — з Нідерландів, кавуни — з Іспанії). Отже, адаптація існуючих стандартів якості та встановлення функціональної організації з контролю якості є важливими питаннями для майбутнього розвитку галузі виробництва плодоовочевої продукції в Україні.

Беручи до уваги причини встановлення стандартів якості, багато різноманітних міжнародних організацій займаються розробкою стандартів для харчової продукції. Серед цих організацій — Продовольча та сільськогосподарська організація (ФАО), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) Організації Об'єднаних Націй (ООН), Світова організація торгівлі (СОТ), Європейська економічна комісія ООН (ЄЕК ООН) та Європейський Союз (ЄС).

У межах держав-членів Європейського Союзу існує домовленість, що стандарти якості продуктів харчування будуть встановлені на рівні ЄС. Таким чином гарантується застосування однакових стандартів в усіх країнах-членах ЄС.

На території Європейського Союзу стандарти якості для свіжих овочів називаються маркетинговими стандартами. Європейський Союз встановив вимоги до якості певної сільськогосподарської продукції у формі постанов. Постанова діє для всіх членів ЄС, які повинні включити зміст такої постанови до свого національного

законодавства. Таким чином гарантується, що маркетингові стандарти ЄС для свіжих овочів визначають умови збуту свіжих овочів у межах усього ЄС.

Маркетингові стандарти ЄС визначають мінімальні вимоги, яким має відповідати певна сільськогосподарська культура або клас якості, для збуту продукції на європейському ринку. Маркетинговий стандарт включає: визначення продукції, на яку поширюється стандарт; опис мінімальних вимог; опис стану розвитку та кондиції продукції на момент закупівлі на ринку; опис різноманітних класів, за якими можна реалізовувати продукцію; визначення розмірів (ваги, діаметра); інформацію про спосіб представлення продукції на ринку; інформацію про спосіб маркування продукції з метою ідентифікації на ринку. Окрім того, надається інформація про наявність забруднювачів, наприклад, важких металів — кадмію та свинцю.

Окрім стандартів Європейського Союзу, Європейський економічний комітет ООН (ЄЕК ООН) розробив для Європи стандарти для свіжих овочів. Ці стандарти та стандарти ЄС є майже аналогічними. Основна відмінність полягає у тому, що стандарти ЄЕК ООН є добровільними стандартами, а стандарти ЄС мають запроваджуватися обов'язково.

Кожна країна ЄС має інтегрувати маркетингові стандарти ЄС до свого національного законодавства. Національним організаціям або окремим підприємствам (наприклад, гуртовим ринкам, аукціонам або роздрібним мережам) дозволяється застосовувати більш жорсткі стандарти, ніж стандарти ЄС до власної продукції або до продукції своїх учасників.

У Європейському Союзі контроль за відповідністю плодово-овочевої продукції стандартам якості покладена на окремих держав-членів. Це означає, що кожен член ЄС має організувати власну систему контролю, яка має бути затверджена Європейською Комісією. Вирішення питання організації системи контролю на національному рівні призводить до того, що інспектування стандартів фруктів та овочів здійснюється в кожній країні по-різному [4].

На підставі проведеного аналізу певної кількості стандартів якості слід підкреслити деякі очевидні відмінності між українськими та європейськими стандартами якості для фруктів та овочів.

1. Стандарти ЄС постійно оновлюються. Оновлення стандартів загалом залежать від вимог покупців або виробників стосовно непрактичності чи невідповідності певних вимог. Однак більшість українських стандартів не оновлювалися роками, а подекуди навіть походять від радянського минулого. В умовах швидкої зміни ринкової кон'юнктури необхідність оновлювати ці стандарти стає нагальною.

2. Маркетингові стандарти ЄС завжди містять класифікацію, яка поділяє сільськогосподарську культуру на три класи: клас "екстра", клас I та клас II. Чітко визначаються характеристики продукції, яка підлягає маркуванню за визначеними класами. Більшість українських стандартів не передбачає розподілу продукції за різними класами. Винятком є цибуля, стосовно якої українські стандарти розрізняють 3 класи.

3. Маркетингові стандарти ЄС не містять вимог до зберігання, так як воно є обов'язком виробника/продавця. Відправною точкою є продукція, яка сама по собі має відповідати стандартам якості.

4. Стандарти ЄС, як правило, встановлюють більше вимог до представлення продукції на ринку, а також до маркетингу продукції. Помітними відмінностями є відсутність посилання на країну чи місце походження в українських стандартах. Також в українських стандартах не визначено вимоги до однорідності продукції.

5. Українські стандарти плодоовочевої продукції встановлюють максимальні рівні вмісту таких важких металів, як свинець, кадмій, ртуть, мідь, цинк та миш'як. Для виробників у ЄС максимальні рівні вмісту забруднювачів, наприклад важких металів, наведені в окремих постановках ЄС. Максимальні рівні, передбачені цими постановками ЄС, набагато жорсткіші, аніж максимально допустимі рівні, дозволені українськими стандартами, оскільки для більшості важких металів взагалі неприпустима наявність їх залишків. Максимальний рівень вмісту свинцю у моркві за Постановою ЄС

(466/2001) — 0,1 мг/кг маси нетто, а за українським стандартом — 0,5 мг/кг. Однак для багатьох сільськогосподарських культур максимальний рівень кадмію за українськими стандартами у 2-3 рази жорсткіше: наприклад, 0,1 мг/ кг маси нетто у моркві за постановою ЄС 466/2001, і 0,03 мг/кг — за українським стандартом.

На нашу думку, для прискорення гармонізації стандартів України до вимог ЄС необхідно здійснити такі заходи:

- Міністерству аграрної політики України необхідно переглянути українські стандарти якості для свіжої овочевої продукції у найближчій перспективі, так як дані заходи мають важливе значення для кращого відображення в них сучасних вимог ринку;
- при перегляді існуючих стандартів для свіжих овочів Міністерство аграрної політики може користуватися стандартами якості ЄС або ж США як довідковим матеріалом і запровадити ті вимоги, які якнайкраще відповідають кон'юктурі українського ринку;
- при перегляді існуючих стандартів важливо взяти до уваги думку та побажання виробників, постачальників і покупців продукції як основних зацікавлених сторін;
- міністерству аграрної політики України необхідно розробити систему контролю відповідності продукції, що продається, вимогам стандартів, так як на даний момент немає майже ніякого контролю за збутом некондиційної продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аграрний сектор України на шляху до євроінтеграції: Монографія / Авт.-кол.: Бетлій М. та ін.; За ред. О.М.Бородіної. — Ужгород: ІВА, 2006. — 496 с.
2. Зінчук Т.О. Гармонізація стандартів продукції АПК до вимог ЄС // Агроінком. — 2006. — №1. — С.10-15
3. Послання Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2003 році. — К.: Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України, 2004. — 472с.
4. Р. Буряк, Ніко де Гроот. Стандарти якості та система забезпечення якості у виробництві фруктів та овочів: введення в маркетингові стандарти ЄС і систему EurepGAP — К., 2006. — С.13.